



ساختارگرایی در آیین دادرسی کیفری

(مورد پژوهشی: فقه شیعه و اندیشه اروپایی)

نگارنده

راحله سواری دهقی

سرشناسه : سواری دهقی، راحله، ۱۳۶۰-
 عنوان و نام پدیدآور : ساختارگرایی در آیین دادرسی کیفری: مورد پژوهشی فقه شیعه و اندیشه
 اروپایی/ نگارنده: راحله سواری دهقی
 مشخصات نشر : تهران: جاودانه، جنگل، ۱۳۹۴
 مشخصات ظاهری : ۱۸۴ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۱۵۸-۴۲۶-۸
 وضعیت فهرست‌نویسی : فیبا
 عنوان دیگر : مورد پژوهشی فقه شیعه و اندیشه اروپایی
 موضوع : آیین دادرسی جزایی - ایران - تحقیق
 موضوع : آیین دادرسی جزایی - اروپا - تحقیق
 موضوع : حقوق رومی
 موضوع : فقه جعفری - مطالعات تطبیقی
 موضوع : حقوق تطبیقی
 رده‌بندی کنگره : ۱۳۹۴ س ۲ س ۸۶ س ۱۰ KM۴۶۱۰
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۸۸۷۳۸۷



عنوان کتاب: ساختارگرایی در آیین دادرسی کیفری (مورد پژوهشی: فقه شیعه و
 اندیشه اروپایی)
 نگارنده: راحله سواری دهقی
 ناشر: انتشارات جاودانه، جنگل
 ناظر فنی: امین لشکری
 نوبت و سال چاپ: اول، ۱۳۹۴
 قطع و تیراژ: وزیری، ۱۰۰۰ نسخه
 قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۵۸-۴۲۶-۸

[http:// www.junglepub.org](http://www.junglepub.org)

[email:// Info@junglepub.org](mailto:Info@junglepub.org)

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۸۶۱۱۵-۹-۶۶۴۸۲۸۳۰

۰۳۱-۳۳۲۰۵۰۶۷-۳۳۲۰۳۸۰۰-۹

«حق چاپ برای مؤلف محفوظ است»

فهرست مطالب

چکیده

کلیات

- ۱..... بیان مسأله
- ۲..... اهداف و ضرورت نگارش کتاب
- ۳..... سوالات
- ۳..... فرضیات
- ۴..... روش نگارش
- ۴..... پیشینه

فصل اول: ادبیات موضوع

- بخش اول: نگاهی به اهداف آیین دادرسی کیفری و نظام‌های مختلف حقوقی.. ۵
- ۱-۱-۱..... آیین دادرسی کیفری و اهداف آن ۵
- ۱-۱-۲..... نظام‌های دادرسی کیفری ۱۱
- ۱-۲-۱-۱..... نظام دادرسی اتهامی ۱۱
- ۱-۲-۲-۱-۱..... نظام دادرسی تفتیشی ۱۳
- ۱-۲-۳-۱-۱..... نظام دادرسی مختلط ۱۵
- ۱-۲-۴-۱-۱..... نظام دادرسی اسلامی ۱۶
- ۱-۳-۱-۱..... نظام‌های حقوقی کشورهای اروپایی ۱۸
- ۱-۳-۱-۲..... نظام حقوقی رومی - ژرمنی ۱۹
- ۱-۳-۲-۱-۱..... نظام حقوقی کامن‌لا ۲۲
- ۱-۴-۱-۱..... نظام فقهی شیعه ۲۷

- بخش دوم: منابع الزام آور در کشورهای اروپایی و فقه شیعه..... ۲۹
- ۱-۲-۱- منابع الزام آور در فقه شیعه..... ۳۰
- ۱-۲-۱-۱- کتاب (قرآن)..... ۳۰
- ۱-۲-۱-۲- سنت..... ۳۱
- ۱-۲-۱-۳- اجماع..... ۳۱
- ۱-۲-۱-۴- عقل..... ۳۲
- ۱-۲-۲- منابع الزام آور در نظام رومی- ژرمنی..... ۳۲
- ۱-۲-۲-۱- قانون..... ۳۳
- ۱-۲-۲-۲- عرف و سنت..... ۳۵
- ۱-۲-۲-۳- رویه قضائی..... ۳۶
- ۱-۲-۲-۴- دکترین (عقاید علمای حقوق)..... ۳۶
- ۱-۲-۲-۵- اصول کلی..... ۳۶
- ۱-۲-۳- منابع الزام آور در نظام کامن لا..... ۳۷
- ۱-۲-۳-۱- آرای قضائی..... ۳۷
- ۱-۲-۳-۲- قانون..... ۳۹
- ۱-۲-۳-۳- عرف..... ۳۹
- ۱-۲-۳-۴- عقل و دکترین..... ۴۰
- ۱-۲-۳-۵- قواعد انصاف..... ۴۱
- بخش سوم: دعاوی و مراجع رسیدگی کننده کیفری در کشورهای اروپایی و فقه شیعه..... ۴۲
- ۱-۳-۱- دعاوی عمومی و خصوصی در کشورهای اروپایی و فقه شیعه..... ۴۲
- ۱-۳-۱-۱- دعاوی عمومی و خصوصی در فقه شیعه..... ۴۳
- ۱-۳-۱-۲- دعاوی عمومی و خصوصی در کشورهای رومی- ژرمنی در اروپا..... ۴۷
- ۱-۳-۱-۳- دعاوی عمومی و خصوصی در کشورهای کامن لا در اروپا..... ۵۰
- ۱-۳-۲- مراجع رسیدگی کننده کیفری در کشورهای اروپایی و فقه شیعه..... ۵۳
- ۱-۳-۲-۱- مراجع بدوی کیفری در کشورهای رومی- ژرمنی در اروپا..... ۵۳
- ۱-۳-۲-۱-۱- مراجع عمومی کیفری در کشورهای رومی- ژرمنی در اروپا..... ۵۳

۵۸.....	۱-۲-۳-۲-۲- مراجع اختصاصی کیفری در کشورهای رومی- ژرمنی در اروپا
۵۹.....	۱-۲-۳-۲-۲- مراجع کیفری در کشورهای کامن‌لا در اروپا
۶۳.....	۱-۲-۳-۲-۳- مرجع دادرسی در نظام فقهی شیعه
۶۶.....	۱-۳-۳-۳- هیئت منصفه در کشورهای اروپایی و فقه شیعه
۶۷.....	۱-۳-۳-۱- هیئت منصفه در کشورهای رومی- ژرمنی در اروپا
۶۹.....	۱-۳-۳-۲- هیئت منصفه در کشورهای کامن‌لا در اروپا
۷۳.....	۱-۳-۳-۳- هیئت منصفه در فقه شیعه
۷۶.....	۱-۳-۴- تجدیدنظر از آرا محاکم در کشورهای اروپایی و فقه شیعه
۷۷.....	۱-۳-۴-۱- تجدیدنظر از آرا محاکم در کشورهای رومی- ژرمنی در اروپا
۸۲.....	۱-۳-۴-۲- تجدیدنظر از آرا محاکم در کشورهای کامن‌لا در اروپا
۸۵.....	۱-۳-۴-۳- تجدیدنظر از آرا محاکم در فقه شیعه
۹۰.....	بخش چهارم: اشخاص مؤثر در دادرسی کیفری و شرایط و اوصاف آنان
۹۰.....	۱-۴-۱- شرایط و اوصاف قضات در کشورهای اروپایی و فقه شیعه
۹۰.....	۱-۴-۱-۱- شرایط و اوصاف قضات در کشورهای رومی- ژرمنی در اروپا
۹۳.....	۱-۴-۲- شرایط و اوصاف قضات در کشورهای کامن‌لا در اروپا
۹۷.....	۱-۴-۳- شرایط و اوصاف قضات در فقه شیعه
۱۰۲.....	۱-۴-۲- وکالت و شرایط وکیل در کشورهای اروپایی و فقه شیعه
۱۰۲.....	۱-۴-۲-۱- وکالت و شرایط وکیل در کشورهای رومی- ژرمنی در اروپا
۱۰۴.....	۱-۴-۲-۲- وکالت و شرایط وکیل در کشورهای کامن‌لا در اروپا
۱۰۸.....	۱-۴-۲-۳- وکالت و شرایط وکیل در فقه شیعه

فصل دوم: بازداشت موقت و ادله اثبات دعوی کیفری

در کشورهای اروپایی و فقه شیعه

۱۱۱.....	۱-۲- بازداشت موقت در کشورهای اروپایی و فقه شیعه
۱۱۲.....	۱-۲-۱- بازداشت موقت در کشورهای رومی- ژرمنی در اروپا

- ۱۱۴-۲-۱-۲ بازداشت موقت در کشورهای کامن‌لا در اروپا..... ۱۱۴
- ۱۱۶-۳-۱-۲ بازداشت موقت در فقه شیعه..... ۱۱۶
- ۱۱۸-۲-۲ ادله اثبات دعوی کیفری در کشورهای اروپایی و فقه شیعه..... ۱۱۸
- ۱۱۸-۱-۲-۲ ادله اثبات دعوی کیفری در کشورهای رومی - ژرمنی در اروپا..... ۱۱۸
- ۱۲۲-۲-۲ ادله اثبات دعوی کیفری در کشورهای کامن‌لا در اروپا..... ۱۲۲
- ۱۲۷-۳-۲-۲ ادله اثبات دعوی کیفری در فقه شیعه..... ۱۲۷

فصل سوم: اصل برائت و برخی از اصول مهم دادرسی

ناشی از آن در کشورهای اروپایی و فقه شیعه

- ۱۳۵-۱-۳ اصل برائت در کشورهای اروپایی و فقه شیعه..... ۱۳۵
- ۱۳۶-۱-۱-۳ اصل برائت در کشورهای اروپایی..... ۱۳۶
- ۱۳۸-۲-۱-۳ اصل برائت در فقه شیعه..... ۱۳۸
- ۱۳۹-۲-۳ اصول مهم دادرسی ناشی از اصل برائت در کشورهای اروپایی و فقه شیعه..... ۱۳۹
- ۱۳۹-۱-۲-۳ اصول مهم دادرسی ناشی از اصل برائت در کشورهای اروپایی..... ۱۳۹
- ۱۴۶-۲-۲-۳ اصول مهم دادرسی ناشی از اصل برائت در فقه شیعه..... ۱۴۶
- ۱۴۹-۳-۲-۳ اصل علنی بودن دادرسی در کشورهای اروپایی و فقه شیعه..... ۱۴۹

فصل چهارم: نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

- ۱۵۷-۱-۴ نتیجه‌گیری..... ۱۵۷
- ۱۶۲-۲-۴ پیشنهاد..... ۱۶۲
- ۱۶۳ منابع و مآخذ..... ۱۶۳

چکیده

ساختار آیین دادرسی کیفری مجموعه قواعد و مقرراتی است که برای دادرسی، تعیین مراجع صلاحیت‌دار، تجدیدنظر از احکام و نیز اشخاص که در دادرسی مؤثرند مانند قضات و وکلا و نیز حقوق متهمان را مورد بررسی قرار می‌دهد. با توجه به اینکه برخی قوانین کشورمان نشأت گرفته از حقوق برخی کشورهای اروپایی و نیز بر اساس قانون اساسی مبتنی بر فقه شیعه می‌باشد از این‌رو در این کتاب به بررسی تطبیقی ساختار آیین دادرسی کیفری در کشورهای اروپایی و فقه شیعه پرداخته‌ایم. با تطبیق ساختار آیین دادرسی کیفری در نظام‌های کشورهای اروپایی با نظام فقهی شیعه به وجوه اشتراک و افتراق این دو نظام مختلف دادرسی با ساختار فکری متفاوت خواهیم رسید. از آنجایی که فقه شیعه یک نظام فکری دینی می‌باشد بنابراین منابع آن الهام گرفته از مبانی شرعی و دینی است. ولی از آنجایی که نظام کشورهای اروپایی مبتنی بر دیدگاه اومانیستی و انسان‌مدار می‌باشد بنابراین از دیدگاه دینی در منابع دادرسی آن استفاده نمی‌گردد بنابراین منابع آنان متفاوت است. در این کتاب به بررسی مراجع رسیدگی‌کننده به دادرسی، هیئت منصفه، تجدیدنظر از احکام محاکم، شرایط لازم برای انتخاب قضات و وکلا، بازداشت موقت، ادله اثبات دعوی کیفری، اصل برائت و اصول مهم دادرسی مهم ناشی از آن را در کشورهای اروپایی و فقه شیعه مورد بررسی قرار می‌دهیم. در نهایت باید بیان داشت که با توجه به تفاوت منابع و دیدگاه‌های این نظام‌ها می‌توان چنین گفت که علیرغم وجود تفاوت‌هایی که در بین ساختار آیین دادرسی کیفری کشورهای اروپایی با فقه شیعه وجود دارد، نقاط اشتراک فراوانی نیز میان این دو نظام به چشم می‌خورد.

واژگان کلیدی: آیین دادرسی کیفری، کشورهای اروپایی، فقه شیعه، نظام رومی -

ژرمنی، نظام کامن‌لاو

کلیات

بیان مسأله

از لحاظ نظری، آیین دادرسی کیفری، رشته‌ای از حقوق عمومی داخلی است که سازمان و صلاحیت مراجع کیفری، طرق کشف جرم و تعقیب آن، تشریفات دادرسی و نحوه اجرای احکام جزایی را بررسی می‌کند. از لحاظ علمی نیز آیین دادرسی کیفری مجموع قواعد و مقرراتی است که برای کشف و تعقیب جرم و ترتیب دادرسی و اجرای احکام جزایی وضع شده است. از این لحاظ آیین دادرسی کیفری یکی از ارکان اساسی تشکیل دهنده هر نظام حقوقی است.

از نظر علمی حقوق روم نام حقوق رومیان قدیم است که تا تاریخ تدوین قوانین در زمان ژوستی نیز وجود داشته و هنوز در برخی از ممالک اجرا می‌شود. این حقوق یکی از سیستم‌های پنج گانه حقوق در جهان است و همه ممالک اروپایی و آمریکایی و کشورهای شوروی سابق از اقدار حقوق روم هستند. عالی‌ترین مظهر حقوق روم، مجموعه قوانین کشور فرانسه می‌باشد. البته شایان ذکر است که در میان کشورهای اروپایی سیستم حقوقی کشور انگلستان خارج از حقوق روم می‌باشد و مابین حقوق کشور انگلستان با سایر کشورهای اروپایی تفاوت‌های بارزی وجود دارد. از طرف دیگر قوانین و نظام حقوقی که فقه شیعه دارد، دارای پیشینه‌ای هزار و اندی ساله است.

هرگاه بین باب‌ها و فصول دو نظام حقوقی کشورهای اروپایی و فقه شیعه مقایسه به عمل آید، وجوه شباهت و نزدیکی بین آنها مشاهده می‌شود. یکی از مواردی که به عنوان شاهد برای تأیید این سخن می‌توان از آن نام برد این است که اصل مهم براءت و

آثار ناشی از آن از جمله قاعده البینه علی المدعی که در حقوق اسلامی و شیعی مبنای مهم قضا و دادرسی است، در حقوق کشورهای اروپایی نیز وجود دارد.

با این وجود باید بیان داشت که بین سیستم‌های حقوقی دنیا تشابهاتی وجود دارد، چرا که مبنای بسیاری از قوانین، عقل و فطرت است. لذا شباهت‌های قواعد حقوقی چیز عجیبی نیست ولی به تنهایی دلیل بر اقتباس از یکدیگر نمی‌باشد. علاوه بر آنچه که ذکر شد، تفاوت‌هایی نیز وجود دارد از جمله آنکه در حقوق اسلام و تشیع مرزی بین حقوق و اخلاق وجود ندارد و این دو امر آمیخته به هم هستند، کما این که مستحبات فقهی که در واقع امور اخلاقی هستند کاملاً در فقه ما تشخیص دارد ولی در حقوق کشورهای اروپایی این تفاوت کاملاً محسوس است و حقوق فقط باید و نباید است.

با توجه به اینکه براساس قانون اساسی کشورمان، قوانین کشور ایران مبتنی بر فقه شیعه اثنی عشری می‌باشند و از طرف دیگر یکی از مهمترین مباحث حقوق یعنی آیین دادرسی کیفری ایران، مقتبس از قوانین آیین دادرسی کشورهای اروپایی است فلذا در این کتاب در صدد بررسی ساختار آیین دادرسی کیفری در کشورهای اروپایی و فقه شیعه هستیم تا بتوانیم با مطالعه این ساختار ها، گام مؤثری در راستای هرچه بهتر نمودن آیین دادرسی کیفری در کشورمان برداشته باشیم.

اهداف و ضرورت نگارش کتاب

از آنجایی که یکی از مهمترین قوانین هر کشوری قوانین آیین دادرسی آن می‌باشد و قوانینی مانند آیین دادرسی کیفری با نظم عمومی هر جامعه مرتبط است باید بیان داشت، چنانکه ذکر گردید قانون آیین دادرسی کیفری کشورمان مقتبس از قوانین آیین دادرسی کیفری کشورهای اروپایی علی‌الخصوص کشور فرانسه است و از طرف دیگر براساس قانون اساسی قوانین کشور ایران باید مبتنی بر فقه شیعه اثنی عشری باشد فلذا ضروری است که ساختار آیین دادرسی کیفری به عنوان یکی از حساس‌ترین قوانین از دیدگاه کشورهای اروپایی و فقه شیعه مورد مذاقه و تحقیق قرار گرفته تا در این راستا علاوه بر مطالعه مبانی قوانینی که آیین دادرسی کیفری کشورمان از آن مقتبس است، با ساختار آیین دادرسی کیفری در کشورهای اروپایی و فقه شیعه بیشتر آشنا گردیده تا با

این اقدام بتوانیم کمکی در عرصه علمی برای تدوین کنندگان لایحه جدید آیین دادرسی کیفری کشورمان ارائه داده باشیم.

سؤالات

- ۱- آیا منابع الزام آور برای حقوق کشورهای اروپایی و فقه شیعه یکسان است؟
- ۲- آیا در تمامی کشورهای اروپایی از یک نوع ساختار آیین دادرسی کیفری بهره می‌جویند؟
- ۳- آیا مراجع رسیدگی کننده به دعاوی در کشورهای اروپایی و فقه شیعه از ساختار واحدی برخوردارند؟
- ۴- آیا شرایط و صفات اشخاصی که در دعاوی کیفری مؤثرند مانند قضات و وکلا در فقه شیعه و کشورهای اروپایی یکسانند؟
- ۵- دیدگاه نظام حقوقی کشورهای اروپایی و فقه شیعه در قبال اصول مهم دادرسی همچون اصل برائت چیست؟

فرضیات

با توجه به تفاوت مبانی نظری کشورهای اروپایی و نگاه دینی فقه شیعه به مسائل، منابع الزام آور در حقوق کشورهای اروپایی و فقه شیعه متفاوت است. ساختار کشورهای اروپایی از دو سیستم رومی- ژرمنی و کامن لا تشکیل گردیده است و این دو سیستم دارای تفاوت‌های ساختاری مهمی با هم هستند. همه کشورهای اروپایی ساختار مراجع رسیدگی کننده‌ی واحدی نداشته، همچنین ساختار مراجع رسیدگی کننده با ساختار مراجع رسیدگی کننده در کشورهای اروپایی متفاوت است. شرایط و صفات اشخاصی که در دعاوی کیفری مؤثرند مانند قضات و وکلا در فقه شیعه و کشورهای اروپایی با هم متفاوتند. از جمله نقاط اشتراک نظام حقوقی کشورهای اروپایی و فقه شیعه پذیرش اصول مهم دادرسی همچون اصل برائت است.

روش نگارش

روش مطالعه در این کتاب بدین صورت می‌باشد که ابتدا توضیح مختصری در راستای تبیین نظام حقوق کشورهای اروپایی و تفکیک این کشورها به دو نظام حقوق رومی - ژرمنی و نظام کامن‌لا، پس از آن توضیحی در خصوص فقه شیعه و منابع الزام‌آور این نظام‌ها ارائه گردیده است. در ادامه به بررسی مراجع رسیدگی کننده به دادرسی، هیئت منصفه، تجدیدنظر از احکام محاکم، شرایط لازم برای انتخاب قضات و وکلا، بازداشت موقت، ادله اثبات دعوی کیفری، اصل برائت و اصول مهم دادرسی مهم ناشی از آن را در کشورهای اروپایی و فقه شیعه مورد بررسی قرار می‌گیرد. کتاب حاضر از نوع کتاب نظری می‌باشد که نوعاً بنیادی بوده و از روش‌های استدلال و تحلیل عقلانی استفاده شده است. در این کتاب با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و منابع اینترنتی و مقالات علمی به تحلیل و بررسی زوایای مختلف موضوع مورد نظر پرداخته شده است.

پیشینه

علیرغم اهمیت بررسی ساختار آیین دادرسی کیفری در کشورهای اروپایی و فقه شیعه به دلیل اقتباس قوانین کشورمان از این دو نظام، باید بیان نمود اثری مستقل در زمینه بررسی ساختار آیین دادرسی کیفری در کشورهای اروپایی و فقه شیعه یافت نشد. هرچند که برخی از نویسندگان بصورت مجزا در بخشی از کتاب خود توضیحاتی در خصوص ساختار برخی از کشورهای اروپایی داشته که از جمله آنان می‌توان به کتاب نظام حقوقی انگلستان نوشته هیئت پژوهشگران کاوندیش ترجمه نسرین مهرا (۱۳۸۷) و یا به کتاب دو جلدی آیین دادرسی کیفری دکتر محمد آشوری (۱۳۸۸ و ۱۳۸۵) اشاره نمود که در برخی از فصول کتاب نگاهی تطبیقی به برخی قوانین کشورهای اروپایی داشته است. علی‌احال باید بیان نمود مجموعه و اثری مستقل که بررسی ساختار آیین دادرسی کیفری در کشورهای اروپایی و فقه شیعه را بصورت مستقل و مجزا مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته باشد مشاهده نگردید.